

CÖNKLERDEN GÜN IŞIĞINA: KARACAOĞLAN*

Dr. Doğan KAYA

Âşık Edebiyatının en önemli kaynaklarından olan cönkler, incelendikçe her geçen gün yeni isimler yahut bilinen şairlerin yeni şiirleri gün yüzüne çıkmaktadır. Senelerdir üzerinde çalıştığımız ve özel arşivimizde bulunan cönklerde sözümüzü teyit edecek onlarca şair ve binlerce şiir vardır. Biz bunlardan âşık şiirinin en bilinen siması Karacaoğlan'ın şiirlerini konu edineceğiz.

Aşağıda metinlerini verdiğimiz Karacaoğlan'ın şiirleri kitaplığımızdaki 9, 12, 19 ve 25 numaralı cönklerde yer almaktadır. Bu alanda araştırma yapacaklara yardımcı olmak gayesiyle bir an önce yayımlanmasının uygun olacağını düşündüm. Ancak şiir metinlerini vermeden önce cönkleri tanıtmanın yerinde olacağı düşüncesindeyim.

9 no'lu cönk:

R. 1320 (M. 1904) yılında Tokat'ın Abdülfettah mahallesinde oturan Deli Mehmetoğulları'ndan Mustafa oğlu Hasan Emirî efendi tarafından tutulmuş, daha sonra Divriği'nin Höbek köyünden Yakup Aslan 11 X 16 cm. boyutlarındaki 135 yapraklı bir deftere aktarılmıştır. Defterde 51 şaire ait 120 şiir bulunmaktadır.

Şairlerin başlıcası şunlardır.

Abdal Abdal Dede, Ali, Asrî, Âşıkî, Azizî, Budala, Dedemoğlu, Deli Boran, Derunî, Dertli Kâzım, Dertli Kerem, Derviş Ahmet, Derviş Ali, Derviş Haydar, Derviş Musa, Emrah, Fuzulî, Güdeşlioğlu, Hasan, Hatayî, Hüseyin, Hüseyin Abdal, Karacaoğlan, Kaygusuz, Kul Himmet, Kul Himmet Üstadım, Kul Hüseyin, Kul Yusuf, Mesrurî, Miratî, Nesimî, Nihanî, Nutkî, Öksüz Kul Himmet, Pir Sultan Abdal, Sadık, Sefil Türabî, Seyyit, Sefil Ahmet, Sefil Ali, Sefil Hasan, Sefil Kul Himmet, Sefil Mehmet, Sefil Öksüz, Sırrı, Sıtkı, Sultan Muhammet, Teslim Abdal, Veli, Viranî.

12 no'lu cönk:

R. 1316 (M. 1900) yılında Divriği'nin Venk köyünde tutulmuş olan bu cönk, 9 X 23 cm. boyutlarındadır. Orijinali Divriği'nin Mursal köyündeki Kalaycı Kamber'dedir. 55 yaprak olan cönkte, 30 şairin 99 şiir bulunmaktadır.

Adı geçen şairler şunlardır.

Ali, Dertli, Dertli Kemter, Deli Boran, Esirî Baba, Feyzî, Geöherî, Hasan Dede, Hasan Paşa, Hatayî, Hüseyin, İsmail, Kabulî Baba, Kalender Baba, Karacaoğlan, Kemter, Kul Himmet, Kul Himmet Üstadım, Kul Safi, Kusurî, Nesimî, Noksanî, Pir Mehmet, Pir Sultan Abdal, Sadık Baba, Şem'î, Teslim Abdal, Veli, Viranî, Zekayî.

19 no'lu cönk:

8.5x19cm boyutunda ve 179 sayfadır. Maraş yöresinde yazılmıştır. Aynı yazı karakteriyle yazılmış olması cöngün bir kişi tarafından tutulduğunu göstermektedir. Ancak istinsah eden kişi ve yazıldığı tarihle ilgili olarak cöngün herhangi bir yerinde kayıt yoktur. Ayrıca cönkte şairi belirtilmeyen şiirler, müfretler ve mâniler de yer almaktadır.

19 no'lu cönkte şiirleri yer alan şairlerin başlıcası şunlardır.

* Yayımlandığı yer:, *Erciyes*, S. 295, Temmuz 2002, s. 25-26.

Ali Bey, Aşık, Beyoğlu Dertli, Duran, Emrah, Fehmî, Fermânî, Garip Serhat, Gevherî, Gülşenî, Hâfız, Hamdî, İlbend, İlmî, İsmail, İzzet, Karacaoğlan, Kâtibî, Kerem, Kuloğlu, Leylâ, Mâhir, Mehmed, Mustafa, Nevruzî, Niyâzî, Nuzûli, Rıza, Sâidî, Süreyya, Şemî, Şevkî, Şirâzî, Yunus, Zâîfî, Zârifî. Bunlardan *Leyla* adlı kadın şairin şiirlerinin de cönkte yer alması dikkat çekicidir.

25 Nolu cönk :

Cöngün aslı Seyit Burhanettin Akbaş'tadır. 9,5x19 cm. buyutunda ve 38 sayfadır. Kayseri-Bünyan'dan gelen cöngün hangi tarihlerde oluşturulmuş olabileceğine dair bir ibare bulunmamaktadır. Cönk'te *Aşık Ömer (4 şiir), Aşık Hasan, Karacaoğlan (4 şiir), Aşık Mehmet, Kul Mustafa, Aşık Mahmud, Köroğlu, Derdimend* ve *Gevherî*'nin birer şiiri ile 5 mahlassız şiir ve bir hutbe bulunmaktadır. 32. sayfada Arapça hutbe vardır. Cönkteki yazı karakterinden cöngün tek elden çıktığı anlaşılmaktadır. Cönk nesih yazı ile yazılmıştır. 3. sayfadaki tahrip olmuş kısım dışında okunaklı, düzgün bir yazısı vardır. Sayfalardaki mısra sayıları değişiktir.

-1-

Salını salını gelen nazlı yâr
Çok böyle salınma göz değer sana
Deme eller kesip durursam ne var
Korkarım rakipten söz değer sana

Güzel doğru söyle kimin yârisin
Nice yiğitlerin kafadarısın

Sanki yücelerin sen Bolkar'ısın
Seher vakti güneş tez doğar sana

KARACAOĞLAN kimse yârin öğmesin
Bir bir çözem ağ göğsünün düğmesin
Topla eteklerin yere değmesin
Yollar gubarlanmış toz değer sana

Cönk: 12, sayfa: 37

-2-

Sabah sabah yar yolundan gelirken
Ötme bülbül ötme güller har değil
Önün sonun derdin beni öldürür
Kaç gidelim eğlenecek yer değil

Çıkar çıkar karşımızda salınır
Siyah zülfü mah yüzüne bölünür
Beni görür kara vala dolanır
Kaçma yavrum karşıdaki el değil

Tımar eyle eğer göğsün ağ ise
Göğsün üstü ak sümbüllü bağ ise

Doğru söyle bana meylin yođ ise
Benim iřim minnet ile zor değil

Yavuz derler bu dağların kurtları
Bürümekte düđüm düđüm dertleri
Sevemedem sencileyin sertleri
Nice edem akıl bařa yar değil

KARACOĞLAN eydür alın baçını
Biz çekelim güzellerin göçünü
Koyu vermiş elvanının ucunu
Yiđitlikte güzel sevmek ar deđil¹
Cönk: 25, sayfa: 18-19

-3-

Annaçtan annaca parlar durursun
řu yüce dağların karısın dilber
Gönlünü görenler imâna gelir
Cennet-i âlâ'nın nurusun dilber

Güzelsin sevdiğim çok marifetli
Leblerin şekerdir dillerin tatlı
Çayırılı çimenli yapalak otlu

¹ Şiirin varyantı řu şekildedir.

*Dün gece rüyamda bir dergâh gördüm
Gül açılmış dikenleri har değil
řikâyet olmasın gül yüzlü yare
Geldim geçtim eğlenecek yer değil*

*Karşıdan karşıya Buđa karısın
Kasavet gönlümün gamın alırsın
Beni görüp perde ardın durursun
Kaçma dilber kaçma varan kör değil*

*Elim ile dikticeğim söđüdü
Öđüdü başıma versem ne idi
Kınamazlar güzel seven yiđidi
Güzel sevmek koç yiđide ar değil*

*Gümüş düđme diktireyim ađ ise
Etrafı da mor sümbüllü bağ ise
Söyle dostum bana gönlün yođ ise
Benim iřim minnet ile zor değil*

*KARAC'OĐLAN der gez ili yurtları
Konuşalım başa gelen dertleri
Sevmeseydim senin gibi sertleri
Ah neyleyim akıl bařa yar değil*

Bağ ile bahçenin gülüsün dilber

Erisin de yüce dağın karı erisin
Erisin de engelleri bürüsün
Cennet-i âlâda huri perisin
Korkarım kötünün yârisin dilber

KARAC'OGĖLAN bakmaz mısın halime
Kulaç kolum saramadım beline
Söyle dilber hata gelsin diline
Belki gönlüm senden farısın dilber
Cönk: 19, sayfa: 175

-4-

Bir yiğit düşmesin elin diline
Onu dilden dile destan ederler
Ayırırlar vatanından, elinden
Onu gurbet ile mihman ederler

Onlar da bilmezdi kâvimi yâdı
Âşıkâ şekerdir leblerin tadı
Yemezse de yedi boz kurdun adı
Görmedim yavrumu bühtan ederler

KARACAOĞĖLAN eydür nem var âlemde
Yazdı alnımıza baht-ı kalemde
Vadem yeter gurbet elde kalam da
Düşmanlarım duyar kurban ederler.
Cönk: 9, sayfa: 153

-5-

Ağlar bu çeşmimin yaşı
Boz bulanık sel olunur
Bir güzel yüzüme baksa
Gönlüm eyler gibi olur

Bir çiçek kabağın atsa
Bülbül feryat etse ölse
Bir güzelin vakti geçse
Bozuk bağlar gibi olur

Çağrışır dağların kurdu
Yanar yüreğimin derdi
Güzel sevenlerin odu
Tepe dağlar gibi olur

KARACOĞLAN'ın mestine
 Yiğit kavuşur dostuna
 Ağalar yolum üstüne
 Deli ağlar gibi olur
 Cönk: 25, sayfa: 31

-6-

Seherden sabahtan yekne(!) atmaca
 Gazeli bağların gezeğen olur
 Silkinip yerinden yekinen güzel
 Zülfünü gerdana düzeğen olur

Seherden sabahtan açılan güller
 Ben yâre giderim el beni diller
 Ak göğsün üstünde kınalı eller
 Dostun düğmesini çözeğen olur

Hezeli de deli gönül hezeli
 Sen düşürdün gül benzime gazeli
 Seversen küçükten suna güzeli
 Küsmesini bilmez güleğen olur

KARAC'OGĖLAN der ki resmimi
 Elimden aldıldım gül yüzlü yari
 Aşiyân olanlar bellesin yolu
 Güzeller pınara geleğen olur
 Cönk: 19, sayfa: 24-25

-7-

Yücesine çıktım seyran eyledim
 Ötüşür bülbüller gül deyü deyü
 Sıdkınan baktım yârin yüzüne
 Kaldırılmış ellerin gel deyü deyü

Hilaf söyler şu dünyada sözler
 Aynaya bakanda açılır gözler
 Şimdiki zamanda büyüyen kızlar
 Yalvarır oğlana al deyü deyü

Yiğit olan yiğit gelir yazıdan
 Yaresi olan yatamıyor sızıdan
 Ağca ceran kurtulursa tazıdan
 Kafasın kaldırır çöl deyü deyü

KARAC'OGĖLAN eydür yanmaya yatmak
Cahil gönlüm gelen durmuyor gitmek
Ŗu yalan dünyayı baŖa dar etmek
Ağlarım sızlarım yâr deyü deyü
Cönk: 19, sayfa: 143